

Tien jaar gierzwaluwnestkasten in Garenkokerskwartier

Martin Hin

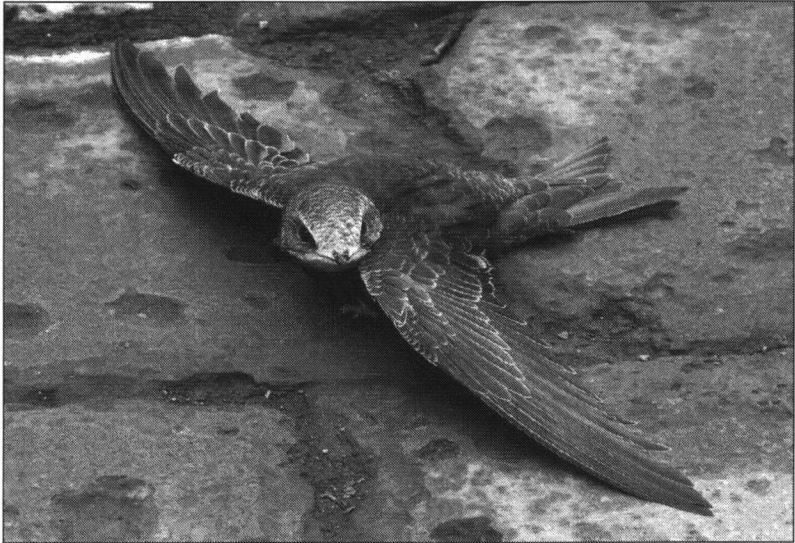
Nestgelegenheid

Van oorsprong is de Gierzwaluw (*A. apus*) een gebergtevogel die broedt in spleten tussen de rotsen. De vogels hebben het echter ook naar hun zin in de oude steden, met verwaarloosde bedekkingen met dakpannen. Meestal wordt door de sociale Gierzwaluwen in kolonies gebroed. De nesten liggen vaak op zeer korte afstand van elkaar. Gierzwaluwen hebben slechts weinig tijd in hun broedperiode. Binnen honderd dagen moeten ze eieren leggen, die uitbroeden en jongen grootbrengen. Daarbij mag dan ook geen tijd verloren gaan. Het is dan niet verwonderlijk dat de vogels voor het gemak hun oude nestplaats opzoeken. Als die plek is verdwenen zijn ze ontredder; want ze hebben niet het vermogen om snel een andere nestplaats te ontdekken. Dat is niet zo verwonderlijk, want deze van oorsprong gebergtevogel zal steeds naar dezelfde spleet kon terugkeren. Rotsformaties veranderen immers niet.

De Gierzwaluw is een beschermde vogel. Dit betekent dat het verboden is zijn nestgelegenheid te verwijderen, ook buiten het broedseizoen. Desondanks gaat er nogal eens nestgelegenheid verloren, o.a. door renovatie en isolatie van woningen. De spleten onder de dakranden verdwijnen hierbij vaak. Van groot belang is het bij renovatie rekening te houden met de nestgelegenheid.

In Haarlem broedt de Gierzwaluw vooral in wijken waar veel zogenaamde mansardedaken worden gevonden. Dat zijn platte daken met aan beide zijden een pannenbedekking met steile helling en een boeideel aan de nok. Dit soort daken bevinden zich onder andere in het Garenkokerskwartier, de Leidsebuurt, de Generaalsbuurt (omgeving van de Generaal Cronjéstraat) en in het Kleverpark. Daarom zijn deze woningen, die meestal in het begin van de vorige eeuw zijn gebouwd, uitermate geschikt voor de Gierzwaluw. De meeste nesten bevinden zich onder het boeideel. De steile helling maakt een vrije val vanuit het nest mogelijk. De vogels kunnen zich eenvoudig laten vallen, waarna de vleugels gespreid worden en weg zijn ze. Maar oude mansardedaken zijn vaak aan renovatie toe en hierbij is meer dan eens weinig aandacht voor de Gierzwaluw. De oude pannen worden vervangen door shingles (een soort kunstlei) en de ruimte onder het boeideel wordt vanwege isolatie

afgedicht. Het is dan ook belangrijk om juist in deze oude straten de vogels vervangende nestgelegenheid aan te bieden.

Een jonge Gierzwaluw (herkenbaar aan de lichte veerranden, is op straat beland. Starten vanaf de bodem kan hij niet. Hang het dier op een 3-4 meter boven de grond aan een muur. Hij kan zich dan laten vallen en wegzeilen.

Sinds de jaren tachtig is er veel aandacht voor het aanbieden van alternatieve nestgelegenheid voor deze vogels. Zo wordt er naast het ophangen van nestkasten in oude wijken bij nieuwbouw vaak nestgelegenheid in de muren ingebouwd of er worden speciale gierzwaluwpennen aangebracht.

In de jaren 1998 en 1999 zijn er in het Garenkokerskwartier in samenwerking met de Gierzwaluwwerkgroep en met subsidie van de gemeente zo'n 125 nestkasten aangebracht. Een groot aantal van deze kasten is van de openbare weg te zien en deze zijn regelmatig gecheckt op gebruik door de Gierzwaluw. Daarnaast is gekeken naar gebruik door andere vogels en naar het aantal nestkasten dat is verwijderd.

Verwijderde nestkasten

Door de jaren heen is van de van de weg af zichtbare kasten gecheckt in hoeverre de nestkasten zijn gehandhaafd. Helaas is een aantal kasten verwijderd. Van de aanvankelijk 92 zichtbare kasten zijn in totaal 12 kasten (13%) verwijderd. Dit betreft de volgende adressen: Bilderdijkstraat 6 (1 kast), Brouwerskade 29 zw (2 kasten), Burg. Boreelstraat 7 (2 kasten), Duvenvoordestraat 1 (1 kast), Duvenvoordestraat 17 (2 kasten), Duvenvoordestraat 79rd (1 kast), Duvenvoordestraat 81rd (2 kasten), Kinderhuissingel 116 (1 kast).

In geen van de verwijderde kasten was een broedgeval van de Gierzwaluw geconstateerd.

Broedsels in nestkasten

Sinds de plaatsing van de kasten worden met enige regelmaat controles gedaan om te zien of de kasten door Gierzwaluwen gebruikt worden. Dit is niet eenvoudig. Een Gierzwaluw is bijzonder snel in- of uitgevlogen! De beste periode van het jaar voor dit inventarisatiewerk is in de tweede helft van juni en begin juli, omdat ze dan jongen hebben (en voeren), waarvan soms geluid kan worden gehoord, met name bij de giervluchten van volwassen (niet broedende) exemplaren in de omgeving van de kast. De beste periode van de dag is in de avond en dan met name tussen 21.30 en 22.00 uur, als de meeste Gierzwaluwen terugkeren van hun foeragegebieden.

Voor het eerst is in 2001 geconstateerd dat Gierzwaluwen gebruik maakten van de kasten. Dit betrof twee kasten. Eén aan de zijgevel van Kinderhuissingel nr. 36 (hoek Pieter Kiesstraat) en één aan de voorgevel van Duvenvoordestraat 51. Sindsdien zijn de volgende waarnemingen gedaan van het gebruik van kasten door Gierzwaluwen (dit betreft uitsluitend waarnemingen van in- of uitvliegende exemplaren of van geluid van jongen vanuit de kast):

- Burg. Sandbergstraat 18: in 2008 minimaal één kast bezet, in 2009 beide kasten
- Duvenvoordestraat 49: kast bezet in 2008 en 2009
- Duvenvoordestraat 51: één (of soms twee?) kast(en) bezet in periode sinds 2001
- Duvenvoordestraat 53: één kast bezet sinds 2004
- Kinderhuissingel 36: kast bezet sinds 2001
- Langendijkstraat 12: sinds 2007 twee kasten bezet.

Er kan dus met enige zekerheid worden gesteld dat minimaal 8 van de zichtbare kasten (10%) worden gebruikt, zeker als vastgesteld kan worden dat bezette kasten ook volgende jaren in gebruik blijven. Het valt niet mee dit met zekerheid vast te stellen. Dit zou meer onderzoek vragen van meer inventariserenden.

Om meer informatie te verkrijgen is ook aan de betreffende bewoners gevraagd informatie te verstrekken:

- In 2000 is aan degenen die één of meerdere kasten heeft laten ophangen gevraagd een enquête in te vullen. Hierbij is o.a. gevraagd of in de jaren 1998/1999 interesse van de gierzwaluw werd gewekt en of er gebruik werd gemaakt van Gierzwaluwgeluid om de vogels aan te trekken. Uit de respons (30 stuks, totaal 70 kasten) bleek dat op drie adressen Gierzwaluwen bij de kasten werden gezien; op drie andere adressen werd gebruik gemaakt van geluid in een kast. In één geval werd melding gemaakt van gebruik van de kast door een Koolmees.

- In 2004 is in de wijkkrant van het Garenkokerskwartier ("De Garenkoker") aandacht gevraagd voor de Gierzwaluw en bezette kasten door te geven. Hier is geen reactie op gekomen.

- In het voorjaar van 2009 is via een enquête opgeroepen om het gebruik van de nestkasten per e-mail door te geven. Hierop kwamen de volgende negen reacties:

- Bilderdijkstraat 35 (8 kasten): twee kasten vaak gebruikt door mussen
- Brouwersvaart 70 (3 kasten): enkele jaren Huismussen in middelste kast
- Coornhertstraat 7 (1 kast): eerste twee jaren een Koolmees in kast
- Coornhertstraat 15 (1 kast): enkele keren een Koolmees, 2009 een Huismus in de kast
- Duvenvoordestraat 41 (1 kast): enkele keren een Koolmees in kast
- Duvenvoordestraat 51 (4 kasten): al jaren 2 à 3 kasten bezet;
- Nic. van der Laanstraat 28 (1 kast): de laatste ca 3 jaar een Huismus
- Nic. van der Laanstraat 32 (1 kast): de laatste ca. 3 jaar een Koolmees
- Previnairestraat 1 (1 kast): 1 keer een mus of Koolmees in kast.

Bespreking

Een percentage van gebruik van 10% van de aangeboden kasten is niet veel na een periode van 10 jaar. Hieruit blijkt wel dat de Gierzwaluw niet gemakkelijk nieuwe nestgelegenheden vindt en accepteert. Het vinden van de kasten gaat andere vogelsoorten, die ook meer tijd hebben, vaak veel gemakkelijker af. Deze soorten zijn daarom de Gierzwaluw nogal eens te vlug af. Doordat ze vroeger tot broeden komen kunnen ze eerder gebruik

maken van de aangeboden nestgelegenheid. Andere soorten profiteren dus mee van het aanbod aan nestgelegenheid. Met name voor de Huismus is dit zeer welkom. De vraag is nu of de in de kasten geboren Gierzwaluwen, die na enkele jaren zullen terugkeren naar de kolonie, wel snel de weg vinden naar de nestkasten. In dat geval zullen nieuwe kasten snel benut worden. Vanuit dit oogpunt is het interessant de ontwikkelingen in het Garenkokerskwartier te blijven volgen.

Wat opvalt is dat de Gierzwaluw bij voorkeur die nestkast gebruikt die in de nabijheid ligt van een andere reeds bezette kast (Burg. Sandbergstraat, Duvenvoordestraat en Langendijkstraat). Gierzwaluwen tonen hierbij dus ook voorkeur voor het 'ingebakken' koloniegedrag. Het verdient dus de voorkeur om grotere hoeveelheden nestkasten, of in de (nieuw-)bouw geïntegreerde holten of dakpannen, op meerdere locaties dicht bijeen aan te bieden.

Van belang is het dat er betrokkenheid bij de bewoners wordt gecreëerd. Dit is met name van belang voor het behoud van de kasten. Bewoners die jaren aaneen geen resultaat zien zijn geneigd de kast(en) te verwijderen, zeker wanneer er onderhoud aan de woning moet worden gedaan. Wanneer men echter ziet dat er aandacht aan de Gierzwaluw wordt geschonken en wanneer er met de inventarisanen regelmatig contact is, is men misschien wel geneigd de kasten te laten hangen. Ook vanuit dit oogpunt is het van belang de kolonie in deze wijk te blijven volgen.

Dankwoord en oproep

Op deze plaats past het om die mensen die zich vanaf het begin in 1998 tot op heden hebben ingezet voor de controle van de kasten in het Garenkokerskwartier te danken. In mijn gegevens heb ik de volgende namen kunnen vinden: Abé Holshuijsen, Angeniet Kam, Antje Ehrenburg, Erwin Robbertz, Hans-Peter Breeuwsma, Kees van der Meer, Lida Zaremba-Van den Heuvel, Paul en Hetteke Roos en Rein Niermeijer. Er is wel behoefte aan ondersteuning van het onderzoek. Een ieder die, met name in de periode tussen 15 juni en 10 juli, wil helpen de kasten te controleren kan zich hiervoor bij mij opgeven, via e-mail mhin@planet.nl of telefonisch via 023 - 5271099. Het onderzoek wordt 's avonds uitgevoerd. Het is niet moeilijk maar wel leuk en leerzaam!